

گفت‌وگو با عبدالرسول خیراندیش، شایسته تقدیر جایزه کتاب سال در بخش تاریخ برای کتاب «فارسیان در برابر مغولان»

عبدالرسول خیراندیش، مولف کتاب «فارسیان در برابر مغولان» که به عنوان شایسته تقدیر جایزه کتاب سال معرفی شد، درباره این اثر گفت: برای تالیف این کتاب دنبال پاسخ جدیدی به یک پرسش قدیمی بودم و آن علت و چگونگی تسلط مغول بر فارس بود.

تالیف «فارسیان در برابر مغولان» پاسخ جدیدی به یک پرسش قدیمی بود

خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا) - عبدالرسول خیراندیش، استاد تاریخ دانشگاه شیراز و مولف کتاب «فارسیان در برابر مغولان» است، کتابی که به بررسی حمله مغول به فارس می‌پردازد و یک نگاه و نظر مبنی بر سادگی تسلیم شدن فارسیان در برابر مغولان را به چالش می‌کشد و تلاش می‌کند تا به مخاطب بگوید که پیچدگی شرایط تاریخی منجر به غلبه مغولان بر فارسیان شد. در عین اینکه آنها بر آن شدند تا با استفاده از نیروی قلم و شمشیر به بهره‌برداری از فارسیان بپردازند. در گفت‌وگویی زیر به بررسی دلیل تالیف، ویژگی و روند انتشار آن پرداخته‌ایم.

چه شد که تصمیم به تالیف کتاب «فارسیان در برابر مغولان» گرفتید؟

به دلیل تدریس، تحقیق و پژوهش در تاریخ مغول وظیفه حرفه‌ای خود می‌دانم که در این حیطه تالیف کنم و بعد از آن انگیزه‌های زادگاهی نیز در این تالیف دخالت داشته است زیرا در سرزمین و دیاری ساکن هستم که نیاز به تحقیق و پژوهش‌های جدید دارد. لذا دو عامل در تالیف کتاب وجود داشته است اما در نهایت به دنبال پاسخ به یک پرسش قدیمی بودم و آن علت و چگونگی تسلط مغول بر فارس بود، به عبارتی به یک پرسش قدیمی پاسخ جدیدی دادم.

در تالیف کتابی که به قرون میانه ایران تعلق دارد، با چه مشکلاتی روبه‌رو شدید؟

ارائه یک دیدگاه جدید برای این رویداد تاریخی کار زمان‌بری بود. به عبارتی، اگر وقایعی را که همزمان با حمله مغول و رسیدن مغولان به فارس در نظر بگیریم، این خط عرضی زمان به ما می‌گوید عواملی که در فارس وجود داشته، به همان اندازه در فراهم کردن حضور مغولان و زمینه‌های تسلیم شدن این ایالت به دست آنها سهم داشته است. در همان حال جنبه طولی وقایع (در پی هم آمدن رویدادها) به من نشان داد که باید در یک زمان تقریباً طولانی ۴۰ ساله روند احاطه مغولان بر فارس را ببینم. زیرا در طول این مدت شرایط یکسان نبوده و حتی بعد از آن ۴۰ سال نیز شروع سلسله تحولات جدیدی بوده که این داستان را

رقم زده است. به بیان دیگر در تالیف کتاب جنبه عرضی و طولی وقایع را توسعه دادم که به لحاظ متدیک (روش) جنبه نوآورانه این اثر است.

تحقیق و تالیف کتاب چه قدر زمان برده است؟ آیا این کتاب قابل مطالعه برای علاقه‌مندان غیرتاریخ نیز هست؟

سالیان طولانی است که در رابطه با دوره مغول پژوهش و تالیف می‌کنم، اگرچه در این میان کارهای مختلف دیگری را نیز دنبال می‌کردم. اختصاص زمان طولانی به این تالیف برای این بود که به یک نظریه برسم. با این حال برای اینکه کتاب قابل خواندن برای همه باشد آن را در دو سطح ارتقا دادم. بنابراین متن کتاب برای همگان است، اما در مقدمه هر فصل یک زمینه وجود دارد که با یک ستاره از متن اصلی مشخص شده، این قسمت تقریباً برای فردی خوب است که رشته تحصیلی‌اش تاریخ باشد، در انتهای هر فصل یک قسمت پایانی وجود دارد که با تیترا مشخصی در هر سطح جدا شده که پیامدهای هر قسمت است و مطالعه آن برای کسی مناسب است که به صورت تخصصی به این بحث نگاه کند.

ویژگی کتاب «فارسیان در برابر مغولان» چیست؟ به عبارتی چه ویژگی باعث شده که کتاب اثر قابل تاملی به نظر بیاید؟

در نگاه نخست باید گفت یک جریان خلاف واقع از یک رویداد تاریخی را رد کردم. دیگر اینکه روایت شده که فارس بر اثر فشار نیروی نظامی مغول تسلیم دشمن شد، در حالی که این‌طور نیست. در کتاب نشان دادم که هیچ نیروی نظامی تا مرحله تسلیم وارد فارس نشده است اگرچه فارس در اقدامات نظامی مقابله با مغول شرکت داشته، امری که ممکن است از نظر دانش عمومی مردم مخفی مانده باشد که در منابع تاریخی شواهد این امر را پیدا و آن را بیان کردم. از طرفی در مراحل بعدی نیز فارس شاهد حضور نیروی نظامی مغول به آن صورت نبوده است، یعنی شهر به وسیله نیروهای نظامی مغول اشغال نشده، چون اولاً آنها از گرما گریزان بودند، دیگر اینکه مغولان همواره سعی داشتند که فارس را از دریچه درآمدهای اقتصادی آن ببینند و حساب سود و زیان لشکرکشی را از لحاظ نظامی در نظر داشتند.

همچنین دولت مغول درآمدهای فارس را برای هزینه کردن در مرزهای شمالی و غربی خود نیاز داشت. براین اساس بحث اشغال و تهدید نظامی فارس که گاهی در منابع مطرح شده، با ارائه دلیل رد کردم. نکته دیگر اینکه برعکس آنچه مشهور است که فارس را به شیوه شمشیر و با توسل به زور تصرف، غارت و کشتار کردند، نشان دادم که مغولان با توسل به شمشیر فارس را تصرف نکردند، بلکه با بهره‌گیری از قلم دیوانسالاران و مسائل مربوط به آن بر این ایالت دست یافتند. مقدمه این امر نیز ازدواج شاهزاده خانم پارسی به نام آبخ‌خاتون با شاهزاده‌ای مغولی بود؛ این ازدواج زمینه را برای انتقال دیوانسالاران املاک خاندان شاهی فارس به خاندان شاهی مغول فراهم کرد. اما برای تئوری‌پردازی در این رابطه باید یک دوره تاریخی را کشف کنیم، دوره‌ای که از دیلمیان آغاز کردم و تا پایان مغول ادامه دادم. لذا از دوره دیلمیان

دیوانسالاری را در فارس قوی می‌بینیم. دلیل آن نیز استقرار خاندان‌های بزرگ قضات در فارس است و مشروعیت دیوانسالار در فارس از دوره دیلمیان تا بعد از مغولان ساز و کار اصلی تحولات اقتصادی و اجتماعی این ایالت بوده که به دنبال آن مسائل سیاسی را نیز تحت تاثیر قرار داده است.

اگر نشری مانند آدابوم نبود آیا به راحتی می‌توانستید آثار خودتان را در این زمینه منتشر کنید؟

در این فرصت تمایل دارم از مدیر انتشارات آدابوم تشکر کنم، وی واقعا برای انتشار کتاب از لحاظ نفاست چاپ، غلط‌گیری زحمت کشید و سرمایه‌گذاری کرد که معمولا ناشران دیگر این کار را نمی‌کنند.

متن مصاحبه در خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا)